

slojev. Pri tem je bil proti vsakršnemu »literarno aristokratskemu duhu« in je poudarjal nujnost misliti tudi na težaško ljudstvo, se pravi na »korist narodne večine«. V naslednjem letu 1886 je Kres opustil vsakršna leposlovna stremljenja, se spremenil v »poučen in znanstven list«, zatem pa prenehal izhajati. Njegov urednik Sket, ki je v teh letih pri svojem osebnem snovanju nihal med prozo za izobražence in prozo za kmečke ljudi, je z *Miklovo Zalo* (1884) ustvaril zelo uspešno povest za ljudstvo.

V naslednjih desetletjih, hkrati z moderno in novejšimi literarnimi tokovi, se je tudi med koroškimi Slovenci pojavila vrsta pomembnejših imen, med katerimi so najbolj vidna: Fran Eller (1873—1956), Ksaver Meško (po rodu iz vzhodne Štajerske) in Prežihov Voranc. Delo naštetih treh avtorjev je po svoji temeljni naravi močno različno, vendar ima neko skupno lastnost: ni več omejeno v potrebe kakršnekoli posebne, domačijske književnosti, temveč se svobodno giblje v razponu, ki mu pravimo razvita, hkrati pa osebno razumljena književnost. Toda značilno je, da njihovo publikacijsko središče ni več na Koroškem, temveč spričo poslabšanih možnosti svobodne narodne kulture že zunaj nje.

Do nove osredinjenosti koroškega dela slovenske književnosti na domačih koroških tleh prihaja spet po drugi svetovni vojni. Leta 1948 znova zaživi celovška *Mohorjeva družba* s svojim široko zastavljenim programom tradicionalno pojmovanega leposlovja za ljudstvo. Mlajši rod, ki od leta 1960 vidno nastopa z revijo *Mladje* in z vrsto knjižnih izdaj, pa uspešno lovi korak z bolj ali manj sodobnimi evropskimi literarnimi tokovi in se načrtno zavzema za razvitejšo, zahtevnejšo književnost. In tudi zunaj obeh krogov ali na njenem stičišču je vrsta opaznih imen. To pomeni, da se na Koroškem danes znova konstituira slovenska književnost, ki želi biti neokrnjena, notranje celovita.

Naša presoja tega pojava ne more biti drugačna, kot jo narekuje zgodovinska izkušnja. Ta pa kaže, da je pojav dveh tipov leposlovnega snovanja naraven pojav. Da je obstoj dveh ali več tipov literature neizogibno znamenje razvite družbe, razvitega naroda in razvite zavesti. Da je smiselno le strpno, tvorno in oplajajoče razmerje med njima. In naposled, da je njun spopad ali medsebojno omalovaževanje le izraz nerazvitosti, nesvobodnosti in nedemokracije; ali pa poskus monopolističnega polasčanja, ki iz njih izhaja.

Janko Čar, Francka Varl

PA Maribor

SLOVNIČNO ZNANJE ABSOLVENTOV SREDNJIH ŠOL*

V zadnjih letih smo bili priča številnih žolčnih razprav o pomanjkljivem znanju materinščine pri učencih osnovnih in srednjih šol. Te razprave so pogosto

* Ugotovitve štiriletnega načrtnega testiranja na pedagoški akademiji v Mariboru. Poglavlje o pravopisu je napisal J. Čar, o skladnji pa F. Varl.

obstale pri dokaj splošnih ugotovitvah in pri premalo utemeljenih negativnih ocenah. Manjkalo je predvsem stvarnega gradiva. Kolikor pa je bilo takih raziskav, so bile premalo znane širši, zlasti na strokovni javnosti.

Tudi učitelji slovenskega jezika na pedagoški akademiji v Mariboru smo se udeleževali teh razprav, saj smo pomanjkljivosti v znanju absolventov srednjih šol čutili bolj kot katerakoli višja ali visoka šola. Postavljeni smo namreč pred skoraj nerešljivo nalogo, da v bore štirih semestrih usposobimo mladega človeka za učitelja dveh jezikov na osnovni šoli (slovenščina-angleščina, slovenščina-nemščina, slovenščina-srbohrvaščina, slovenščina-ruščina).

Da bi svojo nalogo reševali kolikor toliko uspešno, smo v učni program uvedli izredno veliko število vaj z vseh področij govorjenega in pisanega jezika. Prav s temi vajami pa ugotavljamo, da gradimo na zelo šibkih temeljih: jezikovnemu znanju naših novincev manjka teoretične podlage in praktične uvajenosti.

Če smo za delo hoteli postaviti primerno izhodišče in ustvariti uspešen dialog s slavisti na srednjih in osnovnih šolah, smo morali priti do stvarnega gradiva. Tako smo začeli v letu 1966 preizkušati znanje študentov novincev. V ta namen smo sestavili nekaj nalog objektivnega tipa iz oblikoslovja, skladnje in pravopisa.¹

V posameznih študijskih letih smo testirali² po toliko študentov, kot kaže razpredelnica:

1966/67	26	1968/69	51
1967/68	42	1969/70	70

Povprečna ocena iz slovenskega jezika v četrtem letniku srednje šole kaže takole podobo:

1966/67	3,23	1968/69	3,39
1967/68	3,26	1969/70	3,32

Srednja ocena 3,3 sicer ni zavirljiva, po vsej verjetnosti pa tudi na drugih višjih šolah ni bolje. Treba je reči, da povprečje 3,3 zavrača očitke, da se na akademijo vpisujejo le najslabši.

I

V preizkusu iz pravopisa smo združili vrsto pomembnih prvin (stava ločil, velika začetnica, pisava sklopov ipd.). Narek sicer ni bil lahek, vendar za absolventa srednje šole ne bi bil smel biti pretrd oreh. Besedilo smo narekovali počasni, ustrezno vsebini in ločilom. Po nareku smo ga še enkrat prebrali, nato pa so imeli testiranci na voljo deset minut za popravke.

Besedilo nareka:

Obisk

Včeraj me je obiskal bratranec Jožko iz Spodnje Nove vasi. Pripeljal se je bil z avtobusom. Že ko je izstopal, mi je veselo mahal. »Kako je kaj, tovariš inženir?« me je takoj podražil. Povedal mi je, da so mu pisali iz gradbenega podjetja Stavbar, naj se čimprej oglasi pri njih. Čim prej se bo javil, tem bolje bo. Spotoma sva zavila v gostilno

¹ Iz praktičnih razlogov bomo te naloge v nadaljevanju imenovali teste, čeprav vemo, da ne ustrezajo vsem zahtevam, ki jih pred teste postavljajo psihologija in druge znanosti.

² Poglavje o skladnji in oblikoslovju je pripravila Francka Varl, pravopis pa je obdelal Janko Čar.

Pri Dalmatincu, se ustavila kar odspredaj pri točilni mizi in spila pol litra burgundca. Plačala sva dvesto petindevetdeset dinarjev. V Ulici stare pravde sva se poslovila; on je odšel na podjetje, jaz pa na odsek za gospodarstvo pri mestni skupščini Maribor-Center.

Ob 14. uri sva se dobila v kavarni Astoria. Naročila sva viski (whisky) s sodo. Pri sosednji mizi je sedel neki belgijski turist in naju vsiljivo opazoval. Bratranec mi je pripovedoval, kako je poleti s svojim starim fordov potoval po severni Italiji, kako je moral plačati kazen na avto cesti, kako so ga oskubili v nekem hotelu v Chamonixu, kakšno smolo je imel na meji Zahodne Nemčije, ko se mu je neki Italijan od zadaj zaletel v avto, in tako naprej... Če ga ne bi ustavil, bi bil pripovedoval tja do noči. Po ogledu nekaterih mariborskih trgovin sva se poslovila. »Veš, življenjske razmere v Mariboru, kolikor sem videl, so se pa precej spremenile,« je rekel. »Seveda,« sem odvrnil, »saj te že lep čas ni bilo v naše mesto!« »Na svidenje!« se je zasmel in že ga ni bilo več.

Obrnil sem se in odšel mimo stolnice in Drame proti domu. Mimogrede sem zaklenil avtogaražo, saj so bila vrata le priprta, in odšel po peš poti domov spat.

Težišče je bilo na veliki začetnici in na ločilih. Druge prvine so nekoliko slabše zastopane. Ob primerih, kot so *čim prej/čimprej*, *avto cesta* in pod., smo se glede pisave ravnali po SP 1962. Pri tem nas je zanimala tudi pogostnost ene in druge pisave (*avto cesta/avtocesta*³), saj smo imeli s takimi zloženkami oziroma sklopi vedno težave.⁴

Poglejmo sedaj preglednice, ki kažejo rezultate testiranja v zadnjih štirih letih. Posamezne besede so razvrščene po sorodnosti. Pri nekaterih enotah smo našli več vrst napak, npr.: Ulica Stare pravde, ulica Stare pravde, vendar tega nismo posebej razčlenjevali, ampak smo upoštevali samo dve možnosti: pravilno — nepravilno.

Pogostnost napak

ENOTA	Šol. 1.	Šol. 1.	Šol. 1.	Šol. 1.	skupaj Št. štud.:	%
	1966/67 Št. štud.:	1967/68 Št. štud.:	1968/69 Št. štud.:	1969/70 Št. štud.:		
	26	42	51	52	171	
Jožko	7	14	20	17	58	33.9
Astoria	6	7	30	10	53	30.9
Italijan	4	8	7	5	24	14.0
izstopil	4	6	7	5	22	12.8
inženir	15	15	17	11	58	33.9
življenjski	10	16	12	16	54	31.6
avto/bus/	2	—	3	—	5	2.9
belgijski	1	—	1	—	2	1.2
Chamonix	19	30	43	39	131	76.6
viski/whisky	12	23	22	27	84	49.1
burgundca	9	12	19	26	66	38.6
ford	10	16	17	25	68	39.7

³ Glej Slovar slovenskega knjižnega. SAZU 1970.

⁴ Norme v osnovnošolskih učbenikih, priručnikih za srednje šole in v SP se večkrat razhajajo, kar pišoče zelo moti. To je odsevalo tudi v našem primeru.

ENOTA	Šol. 1.	Šol. 1.	Šol. 1.	Šol. 1.	skupaj Št. štud.:	%
	1966/67 Št. štud.:	1967/68 Št. štud.:	1968/69 Št. štud.:	1969/70 Št. štud.:		
	26	42	51	52	171	
Drama	2	11	2	3	18	10.5
Spodnja Nova vas gradbeno podjetje	15	16	25	19	75	43.8
Stavbar	—	1	4	3	8	4.7
Pri Dalmatincu	6	11	16	23	56	32.7
Ulica stare pravde	24	32	41	42	139	81.2
Maribor-Center	6	10	13	20	49	28.6
severna Italija	4	5	7	11	27	15.7
Zahodna Nemčija	4	5	8	5	22	12.8
odsek za finance	7	12	21	25	65	38.0
pri mestni skupščini	5	19	15	15	54	31.5
mariborskih trgovin	—	2	—	1	3	1.7
stolnica	16	29	30	34	109	63.7
dvesto						
petindevetdeset	21	31	36	39	127	74.2
ob 14. uri	3	14	30	30	77	45.0
odspredaj	5	7	19	25	56	32.7
od zadaj	3	10	16	9	38	22.2
avto cesta	17	35	33	39	124	72.5
avtogaraža	5	17	21	13	56	32.7
na svidenje	20	34	31	43	128	74.8
peš pot	18	21	30	35	104	60.8
ne bi	1	2	4	5	12	7.0
čim prej/čimprej	17	26	30	21	94	54.9
STAVA LOČIL	101	157	219	219	696	
OZNAČEVANJE						
PREMEGA GOVORA	10	20	30	31	91	

Čeprav vzamemo test z nekaterimi pridržki, nam gornje številke povedo marsikaj zanimivega. Ob primerjavi podatkov iz leta 1966 (26 študentov) in 1969 (52 študentov) nas bo presenetilo, da se nezadovoljivo znanje pravopisa pri absolventih srednjih šol v zadnjih štirih letih **ni prav nič spremenilo**, nasprotno, povprečje kaže celo porast napak (+ 75).

Številke, ki kažejo pogostnost posameznih napak, so že same dovolj zgovorne, kljub temu se ob tej ali oni le ustavimo.

Študentje dokaj nezanesljivo postavljajo ločila. Na vsakega študenta odpadejo povprečno več kot 4 napačno postavljena ločila.⁵ Dobra polovica jih je, ki ne obvladajo premega govora! Za narek na tej stopnji je to neuspeh.

⁵ Preveč ali premalo.

Hudo nezanesljivi so pri pisanju sestavljenih lastnih imen (*Spodnja Nova vas, Pri Dalmatincu, Ulica stare pravde, severna Italija* ipd.). Nemalo zmede je pri pisanju imen, kot so *mestna skupščina, odsek za finance, gradbeno podjetje Stavbar* in podobno, pri čemer pa študentje niso izjeme, saj je precej navzkrižij v vsakdanji praksi.

Več kot polovica študentov ni znala z besedami prav napisati števila 295 in ob 14. uri.

Tudi pri nekaterih drugih besedah je napak nepričakovano veliko, npr. pri letniku 1969/70: *burgundca /26/, viski /27/, ford /25/, Chamonix /39/, na svidenje /43!/, ne bi /5/* itn. Nekatere od teh napak dovolj zgovorno kažejo tudi raven splošne izobrazbe kandidatov.

V letniku 1969/70 so le 3 študentje napisali narek z vsemi ločili, l. 1968/69 — 1, l. 1967/68 — 3, l. 1966/67 — 1. Rekordi v slabem postavljanju ločil pa so taki: 1966/67 — 10 ločil, 1967/68 — 13(!) ločil, 1968/69 — 12 ločil, 1969/70 — 12 ločil. — Distribucija v letu 1968/69 bi bila taka: 12, 10, 10, 9, 8, 8, 7, 7, 7, 6, 6, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 3, 3, 3, 3, 3, 3, 3, 2, 2, 2, 2, 2, 2, 1, 1, 1, 1, 1, 0. V tej skupini je bilo torej kar 20 študentov, ki so imeli 5 ali več napak v zvezi s stavo ločil!⁶

Skoraj neverjetno zveni podatek, da pride npr. pri testirancih letnika 1969/70 na študenta povprečno 17 (!) napak.

Res je, da se nekatere vrste napak ponavljajo, vendar imamo tudi v okviru širše enote različne tipe. Če se je študent npr. petkrat zmotil pri pisavi lastnih imen oziroma je pisal z veliko tudi občna imena (*ford*), potem to ni le ena napaka. Kakor hitro tako ocenjujemo, potem se številka 17 bistveno ne spremeni. In kot zanimivost še nekaj »cvetk«: z *sodo* (trikrat), *izspila sva, se ostavila, sma se ustavila, lepi čas, Mesna skupščina*.

Poučne so tudi tele ugotovitve: študentka, ki je prišla z ugledne gimnazije in se je iz slovenskega jezika postavljala s prav dobro oceno, je imela v nareku 33 (!) napak, druga, odličnjakinja, 14, in zopet neka odličnjakinja — 19 (!) napak. Pri neki odličnjakinji iz letnika 1969/70 je manjkalo v nareku 8 vejic. Taki in številni podobni primeri nas prepričujejo, da z zahtevnostjo slavistov v srednji šoli nekaj ni v redu. Kaže, da uporabljamo dvojna merila: ena za jezik, druga za književnost. V okviru pričujoče obravnave ni mogoče poiskati in pretresti vseh vzrokov za tako nezadovoljivo znanje pravopisa, niti ni to naš namen. Docela pa smo si na jasnem o bistvu, in to je: osnovna šola znanja iz pravopisa **ne utrdi**, profesorji na srednji šoli pa so **premalo zahtevni**. Zdi se, da **slabo znanje** iz jezika običajno **ne more odločilno vplivati na skupno oceno**, kar je seveda docela zgrešeno.

Znanje pravopisa v srednji šoli mora postati **r u t i n a**.

In še dragocena izkušnja. Po novem programu akademije morajo študentje po I. semestru ob primernih pismenih nalogah (nekakšnih testih) dokazati, da pra-

⁶ V stavku Po ogledu... in v stavku Mimogrede sem... je večina napačno postavila ločila. V prvem so zapisali vejico za fonetskim blokom »Po ogledu mariborskih trgovin«, v drugem pa niso prav ločili vrinjenega stavka.

vopis temeljito obvladajo. Ker so podobne naloge reševali dobršen del semestra, smo pričakovali primerne uspehe. Pa smo bili razočarani. Od 52 kandidatov jih je zahtevnejši preizkus opravilo le 15, to se pravi slaba tretjina. Pri prezkusih smo ugotavljali, da se nekatere napake malone kronično ponavljajo. Zdelo se nam je, kot da zdravimo zastarane bolezni. Ker smo menili, da jih pismene naloge s pravopisnimi prvinami morda preveč utesnjujejo, smo pregledali tudi njihove samostojne spise. Bilo je dokaj bolje, a v povprečju še vedno nezadovoljivo.

Na osnovi vsega tega spoznavamo, da je **obvladovanje pravopisa zahteven proces**, ki ga ni mogoče nadomestiti z nekaj pravili. **Teoretična osnova** znanja iz pravopisa je **mногоstranska**, posebej **jo je treba dosledno in temeljito** povezovati s **skladnjo in stavčnofonetičnimi** prvinami. Edino takó zastavljeno delo lahko rodi sadove.

II

Pri preizkusu znanja skladnje in oblikoslovja smo študente razdelili v skupini A in B. Po študijskih letih je bilo število študentov kot kaže preglednica:

A	B
1966/67 — 13	1966/67 — 13
1967/68 — 21	1967/68 — 21
1968/69 — 27	1968/69 — 24
1969/70 — 27	1969/70 — 25

Vsaka skupina je morala razčleniti po en primer priredja in podredja, in sicer v eni šolski uri:

A: Nato se je Polde naslonil na drva, trudne noge so ga le za silo ubogale. Tako jo je bilo sram, da pet dni sploh ni prišla iz svoje nove hiše.

B: Bil je ošaben, zato ga nekateri starši iz okolice že od vsega začetka niso marali. Čeprav še pred dvema urama nihče ni opazil niti oblaka, se je ulil močan dež.

Skupina A je torej morala razčleniti vezalno priredje z 9 (8) sintaktičnimi enotami in eno podredje s posledičnim odvisnikom z 8 (6) sintaktičnimi enotami. Skupina B je morala razčleniti eno sklepalno priredje z 3 (6) sintaktičnimi enotami in eno podredje z dopustnim odvisnikom, skupaj s 7 (6) sintaktičnimi enotami. Pri določevanju odvisnikov smo zahtevali vrsto odvisnika glede na njegovo sintaktično vlogo v nadrednem stavku, stopnjo, povezavo z nadrednim stavkom ter mesto glede na nadredni stavek. Pri določanju stavčnih členov smo upoštevali kot pravičen odgovor, če je kdo določil posebej pridevniške ujemalne prilastke in posebej njihove odnosnice, ali pa če jih je združil v eno sintaktično enoto (od tod različna števila sintaktičnih enot v posameznih stavkih). Kot se vidi, s primeri testirancem nismo zastavljali zank z zelo zapletenimi stavki. Iz prakse vemo, da so podobne stavke pravilno reševali že na višji stopnji osnovne šole. Zato lahko vnaprej odpade občutek, da je bil naš test prezahteven.

Nihče med študenti ni razčlenil stavkov brez napake. Najboljša rešitev ima osem popolnoma napačnih določil in pet nepopolnih, kar pomeni, da je le 70,47 % naloge pravilno rešeno.

Priredje

V skupini A v letu 1966/67 ni bilo **nobene**ga pravilnega odgovora, v letu 1967/68 jih je bilo 7 (33,0%), v letu 1968/69 4 (14,8%), v letu 1969/70 7 (25,9%); **skupaj** 18 (10,3). Odgovori so bili različni; nekateri so se približali pravilnemu odgovoru (priredje, glavni stavek + glavni stavek = priredje, vzročno priredje, sklepalno priredje), ali pa so se tudi od njega zelo oddaljili (glavni stavek + vzročni odvisnik, glavni stavek + prilastkov odvisnik, časovni odvisnik + glavni stavek, prosti stavek itd.).

V skupini B sta bila v letu 1966/67 2 pravilna odgovora (15,4%), v letu 1967/68 jih je bilo 7 (33,3%), v letu 1968/69 3 (12,5%) in v letu 1969/70 7 (28,0%); **skupaj** 19 (12,4%). Tudi v tej skupini so se gibali nekateri odgovori v bližini pravilnega (vzročno priredje, priredje, glavni stavek + posledični odvisnik), a tudi precej daleč (podredje, glavni stavek + načinovni odvisnik, glavni stavek + vzročni odvisnik).

Podredje

V skupini A ni bilo v šolskih letih 1966/67 in 1967/68 **nobene**ga pravilnega odgovora, v letu 1968/69 sta bila 2 delno pravilna (7,4%) in v letu 1969/70 4 delno pravilni (14,85%); **skupaj**: 6 (3,4%).

V obeh zadnjih šolskih letih smo sprejeli kot delno pravilne tiste ugotovitve, v katerih je bila določena vrsta odvisnika, manjkalo pa je nekaj drugih oznak — stopnja, povezava, mesto. Zelo blizu pravilnemu odgovoru¹ so bili tisti, ki so spoznali odvisnik za načinovni: 1966/67 — 1 = 7,8%, 1967/68 — 3 = 14,2%, 1968/69 — 9 = 33,3% in 1969/70 — 6 = 22,2%; **skupaj**: 19 (10,8%). V ostalih primerih pa so testiranci spoznali stavek za priredje (vzročno, načinovno?, posledično) ali pa so kar navedli glavni stavek + odvisni stavek, pri čemer so bile večkrat te oznake na napačnih mestih, glavni stavek je bil študentom odvisni in narobe.

V skupini B je bil v študijskem letu 1966/67 1 delno pravilen odgovor (7,8%), v letu 1967/68 3 delno pravilni (14,2%), v letu 1968/69 4 delno pravilni (12,5%) in v letu 1969/70 6 delno pravilnih (24,0%); **skupaj**: 14 (8,4%).

V teh odgovorih so kandidati pravilno ugotovili, da gre za dopustni odvisnik, niso mu pa dodali vseh drugih potrebnih oznak (stopnje, povezave, mesta). Nepravilni odgovori so bili zelo pestri. Najbliže pravilnemu so se gibali seveda tisti, ki so označevali odvisnik z načinovnim⁷ (v vseh študijskih letih samo 2 primera), mnogi so ugotovili samo, da gre za odvisni in glavni stavek, pri čemer pa so odvisnik označili včasih kot vzročni ali pa časovni; še več je bilo odgovorov, ki so označevali ta zloženi stavek s priredjem.

Navedeni odgovori nam dokazujejo, da absolventi srednjih šol dokaj **slabo poznajo vsebinske odnose** v zloženih stavkih in **njihove oblikovne povezave**. Mislimo, da izvirajo te napake tudi iz nekoliko **skromnega logičnega mišljenja**. Res pa je hkrati, da se z leti stanje **zboljšuje**.

¹ A. Bajec, R. Kolarič, M. Rupel: Slovenska slovnica, DZS, Ljubljana 1964.

Stavčni členi

Povedek

Vsaka skupina je morala določiti štiri povedke. V skupini A se je naslonil, so ubogale, je bilo sram, /sploh/ ni prišla, v skupini B pa bil je ošaben, niso marali, ni opazil, se je ulil.

Število pravih ugotovitev (preračunanih tudi v procenle):

	1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
A										
se je naslonil	7	53,8	19	90,5	21	80,7	20	74,2	67	77,6
so ubogale	4	30,8	15	71,5	11	40,7	12	44,5	42	48,0
je bilo sram	5	38,5	9	42,8	13	48,1	13	48,1	40	45,9
ni prišla	6	46,2	17	81,0	22	81,5	18	60,6	63	72,4
B										
bil je ošaben	2	15,4	4	19,05	7	29,2	11	64,0	24	28,6
niso marali	9	69,2	14	66,6	22	91,6	21	84,0	66	79,5
ni opazil	8	61,5	15	71,4	22	89,17	22	88,0	67	80,7
se je ulil	8	61,6	16	76,2	21	87,5	25	100,0	70	81,9

Najmanj preglavic so testirancem povzročali čisti glagolski povedki, zlasti tisti, katerih pomožni glagol in opisni deležnik sta v neposredni bližini. Dokaj slabši je uspeh pri povedku *so ubogale* (*so ga le za silo ubogale*). Tu je bilo največ napak, ker so študenti obravnavali kot en sintaktičen pojem *so ga ubogale* ali pa samo *ubogale*. — Občutno slabši rezultat je pri glagolsko-imenskem povedku *je bilo sram*; tu so mnogi v en sintaktičen pojem združevali skupino *jo je bilo sram* ali pa so *sram* določali posebej kot predmet, vez *je bilo* pa kot povedek. Najslabše pa je bilo pri glogolsko-imenskem povedku *bil je ošaben*. Večini je bila vez samostojen povedek, povedkovo določilo *ošaben* pa so obravnavali kot prilastek, prislovno določilo ali predmet.

Torej absolventi srednjih šol **ne ločijo oblikoslovnih in skladenjskih pojmov**.

Osebek

Osebki v skupini A so *Polde, noge, jo*, v skupini B pa *starši, nihče, dež*.

Število pravih ugotovitev (tudi v odstotkih):

	1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
A										
Polde	10	77,7	21	100	26	96,3	23	85,2	80	91,9
noge	4	30,8	13	62,0	16	59,25	20	74,0	53	60,2
jo	4	30,8	9	42,8	9	33,4	4	14,2	26	29,1
B										
starši	9	69,2	13	61,8	21	87,5	22	88,0	65	78,4
nihče	7	53,8	13	61,8	16	66,75	17	68,0	53	63,7
dež	7	53,8	15	71,4	14	58,3	23	91,9	59	71,0

Preglednica kaže, da je osebek najlažje ugotoviti, zlasti kadar opravljajo to funkcijo imena bitij. Nekoliko več dvomov je bilo pri nedoločnem zaimku *nihče*, ki ga mnogi niso spoznali kot osebek, ampak so ga pustili nedoločnega.

Samostalnik *noge* so verjetno zaradi sosesčine zaimka *ga* mnogi imeli za predmet. Največ težav pa je povzročal logični osebek *jo*; večina ga je imela za tožilniški predmet (verjetno zato, ker je le cilj glagolskega dejanja).

Študentje dokaj šibko ločijo **funkcije posameznih besed v stavku**.

Predmet

Skupina A je morala najti predmet *ga* in mu določiti sklon (tož.), skupina B pa predmeta *ga in (niti) oblačka* (rod.). Število pravih ugotovitev (tudi v odstotkih):

ga:

	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Skupaj
A					
Tož. pr.:	1 7,7	4 19,5	8 29,7	14 51,8	27 31,0
Predmet:	2 15,4	3 14,3	2 7,42	1 3,71	8 9,1
B					
<i>ga</i> :					
Rod. pr.:	0 0	1 4,7	5 20,82	2 8,05	8 9,6
Predmet:	4 15,4	1 4,7	—	2 8,05	7 8,4
Tož. pr.:	—	6 28,6	8 33,3	13 52,0	27 32,0
<i>oblačka</i> :					
Rod. pr.:	2 15,4	1 4,7	11 45,8	9 36,0	23 27,8
Predmet:	—	3 14,3	5 20,8	1 4,0	9 10,9
Tož. pr.:	6 46,2	10 47,7	5 20,8	11 44,0	32 38,5

Mnogo šibkejši kot pri določanju glavnih stavčnih členov so bili študenti pri ugotavljanju razvijajočega stavčnega člena, predmeta, ki je s povedkom v vezavnem odnosu (glagol določa samostalniku sklon). Zelo jasen tož. predmet *ga* je v vseh štirih študijskih letih pravilno določilo samo 27 študentov (mnogim je namreč bil povedek ali osebek); rod. predmet */niti/ oblačka* le 23 kandidatov, *ga* pa celo samo 8 kandidatov. Absolventi srednjih šol torej **ne ločijo oblike besede od njene vloge v stavku**. K temu, da je imelo veliko kandidatov samostalnik *oblačka* in osebni zaimek *ga* za tožilniški predmet, je gotovo pripomogla pogosta napačna raba tožilniškega predmeta v zanikanem stavku. Kot pa bomo lahko še ugotovili, povzroča absolventom srednjih šol **določanje sklonov velike težave**.

Prislovno določilo

Pri prislovnih določilih sta med obema skupinama precejšnje razlike. Skupina A jih je morala določiti 6, tj. prislovno določilo časa *nato*, prislovno določilo količine *pet dni*, prislovni določili kraja *na drva* in *iz hiše* ter prislovni določili

načina *le za silo* in *tako*, skupina B pa samo 3, tj. prislovno določilo vzroka *zato* in prislovni določili časa *že od vsega začetka* in *še pred dvema urama*. Število pravih ugotovitev (tudi v odstotkih):

	1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
	A									
<i>nato</i>	8	61,6	9	42,8	18	66,6	18	66,6	53	60,9
<i>5 dni</i>	5	38,5	5	23,8	7	25,9	8	29,62	25	28,9
<i>na drva</i>	6	46,2	11	52,4	16	59,2	13	48,1	46	52,8
<i>iz hiše</i>	4	30,8	9	42,8	9	33,3	11	64,7	33	37,9
<i>le za silo</i>	7	53,4	12	57,2	15	55,5	17	62,8	51	57,4
<i>tako</i>	8	61,6	12	57,2	12	44,3	11	40,7	43	49,5
	B									
<i>zato</i>	2	15,4	2	9,5	3	12,3	2	8,0	9	10,8
<i>od vsega</i>										
<i>začetka</i>	11	84,6	9	42,8	12	50,0	13	52,0	45	54,0
<i>pred dvema</i>										
<i>urama</i>	7	53,8	16	76,2	15	62,5	13	52,0	51	61,4

Med temi stavčnimi členi so študenti najuspešneje reševali prisl. dol. časa, precej več težav je povzročalo prisl. dol. *pet dni*; čeprav smo upoštevali kot pravilno določitev obe formulaciji, tj. prisl. dol. količine in prisl. dol. časa, je bilo v vseh štirih letih samo 25 pravih rešitev. Mnogi ga sploh niso določili, ali pa so posebej določali *pet* kot prisl. dol. časa ali količine ali prislov časa ali prilastek ali števnik, *dni* pa je bil v večini primerov predmet. Nekaj študentov je imelo ta stavčni člen za osebek. Ti primeri vsekakor potrjujejo, da študenti **ne znajo ugotavljati odnosov v stavkih**.

Prisl. dol. kraja *na drva* je kar 24 kandidatov imelo za predmet, prav tako prisl. dol. *iz hiše* 30 kandidatov. Iz tega lahko spoznamo, da absolventi srednjih šol le težko razlikujejo predmet od prisl. določila kraja. Zopet **premalo logičnega mišljenja** pri določanju odnosov v stavku.

Sorazmerno zadovoljivo je obravnavano prisl. dol. načina *le za silo*, saj je v vseh štirih letih 51 pravih ugotovitev; napačnih je seveda tudi dosti, in to različnih: od prislova načina do prilastka, pov. določila, prisl. določila kraja in načinovnega odvisnika. Prislovnega dol. časa *nato* veliko študentov sploh ni spoznalo za stavčni člen; nekaterim je bilo prislov načina, poudarni prislov, pridevnik, prilastek itd. Najbolj pomanjkljivo so določali testiranci prisl. dol. vzroka *zato*; večina tej besedi sploh ni pripisovala skladišne vloge in ga ni določila. Zamenjali pa so jo tudi z veznikom, vzročnim prislovom in prisl. dol. načina.

Ti primeri dovolj zgovorno kažejo, da absolventi srednjih šol **ne ločijo stavčnih členov od besednih vrst**.

Prilastek

Že v uvodu smo omenili, da smo upoštevali kot pravilno določitev, če je slušatelj obravnaval prilastek in njegovo odnosnico kot en sintaktičen pojem;

primere: od vsega začetka, pred dvema urama, pet dni so sploh določali kot neločljivo skladijsko enoto. Večina testirancev pa je kot samostojne določila prilastke *trudne*, *svoje*, *nove* v skupini A, v skupini B pa *nekateri*, *iz okolice*, *močan*.

Število pravih ugotovitev (tudi v odstotkih):

Prilastek	1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
A										
<i>trudne</i>										
Prid. pril.:	2	15,4	5	23,8	5	18,55	5	18,55	17	19,5
Prilastek:	6	46,2	11	52,4	10	37,0	11	40,7	38	63,2
Skupaj prid. prilastek + prilastek:									57	43,6
<i>svoje</i>										
Prid. pril.:	3	23,1	2	15,4	2	7,4	1	3,7	8	9,19
Prilastek:	—	—	10	46,9	9	33,3	10	37,0	29	33,3
Skupaj prid. prilastek + prilastek:									37	42,5
<i>nove</i>										
Prid. pril.:	2	15,4	3	14,3	5	18,55	4	14,81	14	16,0
Prilastek:	4	30,8	12	57,1	9	33,4	10	37,0	35	40,2
Skupaj prid. prilastek + prilastek:									49	56,2
B										
<i>nekateri</i>										
Prid. pril.:	—	—	2	9,5	2	8,33	4	16,0	8	9,63
Prilastek:	5	38,5	8	38,5	11	45,8	10	40,0	34	40,9
Skupaj sam. prilastek in prilastek:									42	50,53
<i>iz okolice</i>										
Sam. pril.:	—	—	—	—	1	4,16	—	—	1	1,2
Prilastek:	—	—	1	4,7	1	4,16	1	4,0	3	3,6
Skupaj prid. prilastek in prilastek:									4	4,8
<i>močan</i>										
Prid. pril.:	1	7,7	1	4,7	1	12,5	8	32,07	13	15,2
Prilastek:	8	61,0	10	47,7	14	58,3	12	41,0	44	52,9
Skupaj prid. prilastek in prilastek:									57	68,1

Za prilastke sta bila največkrat spoznana *trudne* in *močan*. *Trudne* je spoznalo 13 študentov za prid. prilastek, 44 pa se jih je zadovoljilo z oznako prilastek; drugim je bil ta člen prisl. dol. načina, samostalniški prilastek, kakovostni pridevnik, prilastkov odvisnik, 11 študentov pa ga sploh ni določilo. Prilastka

trudne v vseh štirih letih nihče ni povezal z odnosnico *noge* v en sintaktični pojem, nihče ga tudi ni imenoval ujemalnega; en študent ga je označil za pridevniški priredni prilastek. Isto smo ugotovili tudi pri prilastku *močan*.

Nekoliko slabše sta se odrezala prilastka *svoje* in *nove*. Pravilnih ugotovitev je bilo manj kot pri prejšnjih dveh prilastkih, med nepravilnimi pa so bile nasl. oznake: pridevnik, prislov, samostalniški prilastek, prislovno določilo načina, kakovostni odvisnik itd. Skupaj z odnosnico je obravnavalo v vseh štirih letih prilastek *nove* 5 študentov, prilastek *svoje* pa 7 študentov.

Nedoločni zaimek *nekateri* je pravilno določilo 34 študentov, nihče pa ga ni združil v zloženju stavčni člen z odnosnico *starši*. Testiranci so ga v večini primerov napačno označevali kot načinovni prislov, vrstni pridevnik, prislovno določilo kraja, prislovno določilo načina, prilastkov števnik, prilastkov odvisnik itd.

Za čuda malo je bilo v celoti pozitivnih rešitev pri pridevniškem prilastku *močan*. Večina testirancev se je namreč odločila za oznako kakovostni pridevnik, samostalniški prilastek, prisl. dol. načina, prilastkov odvisnik. Nihče ga ni združil z odnosnico v en skladenjski pojem.

Niti eden od testirancev pri določanju prilastkov ni ugotovil tudi njihovega podrednega odnosa do odnosnice, pač pa je bilo nekajkrat zapisano pridevniški priredni prilastek.

Najtrši oreh med vsemi stavčnimi členi pa je bil neujemalni samostalniški prilastek *iz okolice*. V vseh štirih študijskih letih ga je en sam študent spoznal za samostalniški prilastek, dvema je bil prilastek, enemu pa pridevniški prilastek. Nekaterim je bil predmet, enemu osebek, marsikomu predlog; kar 66 študentov (79,5 %) skupine B pa je ugotovilo, da ima ta samostalniški v stavku vlogo prisl. dol. kraja.

Če se ustavimo kar ob zadnjem primeru, lahko ponovno ugotovimo, kako **velike težave povzročata absolventom srednjih šol ugotavljanje logičnih zvez in odnosov med stavčnimi členi.**

(Se bo nadaljevalo)

Janez Sivec

Zavod za šolstvo SRS Ljubljana

JE POUK SLOVENŠČINE RES NEUSPEŠEN?

Menda že ne gre več drugače, kot da se neprestano in ob vsaki priliki pritožujemo nad učnimi uspehi v naših šolah. Za nas učitelje slovenskega jezika so posebno boleči očitki, da se učenci po končani šoli ne znajo ustno in pisмено izražati, saj se zavedamo, da je sposobnost v izražanju glavni smoter šole in skrb za to torej glavna dolžnost učiteljev materinščine. V navado so